

บทนำ

ความเป็นมาและสำคัญของปัญหา

ในแต่ละสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมชาตินั้น ไม่ได้ประกอบด้วยกลุ่มสังคมวัฒนธรรมเพียงกลุ่มเดียว หากแต่ประกอบขึ้นจากกลุ่มสังคมวัฒนธรรมหลายกลุ่ม อันแสดงออกด้วยลักษณะอันหลากหลาย เช่น ภาษา การแต่งกาย ศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ เชื้อชาติ เป็นต้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าสังคมทุกสังคมจะมีลักษณะเป็นแบบพหุวัฒนธรรม “cultural pluralism”^{*} ไม่มากก็น้อย เหตุนี้เองการมองหาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) ของสังคมทั้งหมด จึงมักก่อให้เกิดความยุ่งยากไม่น้อย ในการที่จะนิยามเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมชาติ หากแต่จะเป็นการวางขึ้นถ้าเลือกศึกษาหรือนิยามเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมวัฒนธรรม (culture group) ที่ดำรงอยู่ในสังคมวัฒนธรรมใหญ่ ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมแทน ทว่าการศึกษาวิจัยกลุ่มสังคมวัฒนธรรมที่ผ่านมามักจะให้ความสำคัญต่อการศึกษาในฐานะที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) หรือ “ชนกลุ่มน้อย” (minority groups) มากกว่า โดยเฉพาะกลุ่มสังคมวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องต่อการกำหนดนโยบายประเทศ ตามแนวคิดที่สำคัญคือการมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (cultural identity) ดังนั้นรัฐบาลในฐานะผู้ปกครอง (dominant group) จึงสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาวิจัยกลุ่มสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่ตนเองได้นิยามว่าเป็น “ชนกลุ่มน้อย” (minority groups) หรือ “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic groups) เพื่อผลในเชิงการพยายามนำเอาผลการศึกษามาดำเนินการมาตรการต่างๆ ให้กลุ่มสังคมวัฒนธรรมในอาณาเขตของรัฐนั้น หันมายอมรับวัฒนธรรมที่รัฐยอมรับและกำหนดขึ้น กระบวนการหรือความพยายามดังกล่าวนี้ก็คือกระบวนการบูรณาการแห่งชาติ (national integration process) นั่นเอง กระบวนการดังกล่าวนี้ตั้งอยู่ภายใต้ความเชื่อที่ว่า “การบูรณาการทางวัฒนธรรมนั้น เป็นประการหนึ่งของกระบวนการสร้างชาติของการสร้างความก้าวหน้าและความทันสมัย ตลอดจนการพัฒนาประเทศ”¹ ซึ่งมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน เช่น การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (cultural assimilation) การผสมผสานทางวัฒนธรรม (cultural acculturation) การปรองดองทางวัฒนธรรม (cultural accommodation) และการบูรณาการทางวัฒนธรรม

---

^{*} ลักษณะของ “cultural pluralism” คือการที่รัฐ ๗ หนึ่งยังคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทั้งในทางปฏิบัติและเอกลักษณ์ภายในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน โดยมีได้ถูกกลืนกลาย หรือผสมผสานเข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ

¹ กิตติพร ใจบุญ. “การสร้างรัฐชาติ (Nation-State) และความหมายเชิงชาติพันธุ์” ใน วารสารเมืองโบราณ ปีที่ 19 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2536), หน้า 8.

(cultural integration) เป็นต้น สำหรับประเทศไทยนั้น นโยบายที่ใช้ต่อกลุ่มสังคมวัฒนธรรมที่เป็นชนกลุ่มน้อยมีอยู่ 2 วิธีการด้วยกัน คือ²

1. นโยบายผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (cultural assimilation) เห็นได้จากกรณีการประกาศควบคุมโรงเรียนจีนและการจัดการเกี่ยวกับกลุ่มมุสลิม ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

2. นโยบายรวมพวก หรือการบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรม (cultural integration) เช่น การปฏิบัติต่อกลุ่มมุสลิมในช่วงหลัง และนโยบายเกี่ยวกับชาวเขาในช่วงหลัง

นโยบายเหล่านี้มุ่งที่จะให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งทางด้านภาษา(ผ่านโรงเรียน) ศาสนา (ผ่านสถาบันต่างๆ เช่น วัด หรือ โครงการธรรมจารี) สำเนียงที่มีต่อชาติและผู้นำ (การมีบัตรประจำตัวประชาชน และการใช้สิทธิเลือกตั้ง) และอื่น ๆ เราจึงพบว่า มีเอกสารในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบทความ งานวิจัยทั้งที่ออกเผยแพร่และไม่เผยแพร่ (เช่น เอกสารลับทางราชการ) เกี่ยวกับกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่รัฐมองว่าจะเป็นปัญหา ที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติ หรือความเป็นเอกภาพของรัฐชาติมากมาย จนอาจจะกล่าวได้ว่า ถ้าหากเราต้องการทราบข้อมูลเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มวัฒนธรรมเหล่านั้นแล้ว ก็สามารถที่จะค้นคว้าได้จากเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม ขณะที่เรามีข้อมูลมากมายเกี่ยวกับกลุ่มสังคมวัฒนธรรม ที่รัฐมองว่าอาจจะมีผลกระทบต่อ “ความมั่นคง” แต่สำหรับกลุ่มอื่นที่ไม่อยู่ในข่ายดังกล่าว กลับไม่ค่อยมีการศึกษาค้นคว้าชีวิตและวัฒนธรรมของพวกเขามากนัก ซึ่งรวมทั้งกลุ่มสังคมวัฒนธรรมกลุ่มหนึ่งที่เรียกตนเองว่า “พราหมณ์” ซึ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์อินเดียด้วย ทั้งนี้เชื่อว่ากลุ่มพราหมณ์จะมีได้มีบทบาทต่อสังคมไทยเลย ตรงกันข้าม พวกเขามีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งต่อราชอาณาจักรไทย ดังเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยที่สั่งสมกันมาแต่อดีตนั้น สังคมไทยเรารับเอาอิทธิพลทั้งของพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ มาจากอินเดียแต่โบราณ เข้ามาเกี่ยวข้องปะปนจนยากที่จะแยกออกจากกันอย่างเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็นทางด้านคติความเชื่อ รูปแบบและการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มพราหมณ์ราชสำนักนั้น เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญควบคู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมานานนับตั้งแต่อดีต ทั้งนี้สถาบันพระมหากษัตริย์ยอมรับพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ ก็เนื่องจากพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น ส่วนหนึ่งเอื้อต่อการใช้อำนาจปกครองขององค์พระมหากษัตริย์ ช่วยให้ทรงดำรงอยู่ในฐานะสูงสุดแห่งการยอมรับของเหล่าประชาราษฎร์ทั้งปวง พราหมณ์ราชสำนักผู้ประกอบพิธีอันเป็นการเชื่อมโยงแนวคิด ตลอดจนความเชื่อในศาสนาซึ่งเป็นลักษณะของนามธรรมให้ปรากฏเป็นรูปธรรม จึงก้าวเข้ามามีบทบาทหน้าที่ในราชสำนักของไทยด้วย โดยเป็นผู้ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์เช่น พระราชพิธีราชาภิเษก พระราชพิธีที่ชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธี

² เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

ตรีโยมพววย-ตรีปววย พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น ในอดีตนั้นพราหมณ์ราชสำนัก ยังเป็นที่ปรึกษาราชการขององค์พระมหากษัตริย์ เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย เป็นผู้ตัดสินความตุลาการ ในนามของพระมหากษัตริย์ จากหลักฐานทางโบราณคดีเท่าที่พบสันนิษฐานว่า ในราชสำนักของไทยคงจะมีพราหมณ์มาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยเป็นต้นมา จนถึงราชสำนักกรุงรัตนโกสินทร์ แม้ในสมัยปัจจุบันงานพระราชพิธีและงานพิธีต่าง ๆ ก็ยังต้องมีพราหมณ์ราชสำนักเป็นผู้ประกอบพิธี

สำหรับกลุ่มพราหมณ์ราชสำนักนั้น พวกเขายังคงรักษารูปแบบทางวัฒนธรรมของตนที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อทางศาสนาไว้ได้ ส่วนหนึ่งอาจมาจากจำนวนของพวกเขาในราชสำนักที่ยังมีน้อย และมักตั้งหลักแหล่งอยู่ในเมืองเช่นเดียวกับชาวสิกข์ ทำให้รัฐยังไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องริบเร่งให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อีกส่วนหนึ่งอาจสืบเนื่องมาจากกลุ่มพราหมณ์ราชสำนักเหล่านี้ยอมรับอำนาจรัฐ และขอบเขตที่รัฐกำหนดให้โดยการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี และกระทำหน้าที่ไปตามครรลองของสังคมตามบทบาททางสังคมที่ได้กำหนดไว้

ประเด็นคำถามก็คือ การที่เขารักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพราหมณ์ราชสำนัก เขามีสำนึกทางชาติพันธุ์ของคนอินเดียมากน้อยเพียงใด

ด้วยเหตุนี้ ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มพราหมณ์ราชสำนัก จึงนับเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรแก่การเอาใจใส่ศึกษาค้นคว้ามาก สำหรับผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทของสังคมไทยให้ครบทุกด้าน เพราะวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชนชาติใด ๆ ก็ตาม ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และสภาพความเป็นอยู่ของชนชาตินั้น นอกจากนี้ ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ยังตกทอดมาสู่วัฒนธรรมไทย อีกทั้งการศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับกลุ่มพราหมณ์ราชสำนักยังไม่มีผู้ใดศึกษารวบรวมไว้ ความรู้เหล่านี้จะทำให้เราเข้าใจชีวิต และความเป็นอยู่ของชนกลุ่มหนึ่งที่มีบุญคุณต่อผืนแผ่นดินไทยมากยิ่งขึ้น อันจะนำมาซึ่งทัศนคติที่เคารพในศักดิ์ศรีความเท่าเทียมกันของความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม อันจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีและสันติสุขในสังคมไทยในที่สุด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อที่จะศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพราหมณ์ราชสำนักในประเทศไทย ในลักษณะที่เป็นบันทึกทางชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic) ของกลุ่มวัฒนธรรมย่อยในกลุ่มชาติพันธุ์อินเดีย
2. เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มพราหมณ์ราชสำนัก โดยใช้วิธีการศึกษาประวัติชีวิต (life history)
3. เพื่อศึกษาการรื้อร่างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพราหมณ์ราชสำนัก โดยการวิเคราะห์จากพิธีกรรมที่พวกเขาปฏิบัติ เพราะผู้ศึกษามองว่าพิธีกรรมมีความสำคัญต่อการที่บุคคลมารวมกันเป็นกลุ่ม

³ อินทิรา ซาอีร์, บทบาทของสมาคมนคริคุลิ่งห์สภาในประเทศไทย (พ.ศ. 2475-2525) วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534, หน้า 1.

มีความสำคัญต่อการทำให้อดีตปรากฏขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งพิธีกรรมก็มีความสำคัญต่อการสร้างเอกลักษณ์ของบุคคลต่างๆ ที่เข้าร่วมพิธีกรรมด้วยหรืออาจจะกล่าวได้ว่า พิธีกรรมเป็นกลไกสำคัญที่จะธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั่นเอง

4. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนสำนึกทางชาติพันธุ์ของกลุ่มพรานหมณรราชสำนัก

สมมติฐานในการศึกษา

1. การที่กลุ่มพรานหมณรราชสำนักยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทยได้ เนื่องจากพวกเขามีบทบาทหรือมีความสำคัญต่อสังคมไทยโดยภาพรวม

2. พิธีกรรมของพรานหมณรราชสำนัก นอกจากจะเป็นการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมแล้ว ยังก่อให้เกิดจิตสำนึกทางวัฒนธรรมในหมู่ของพรานหมณรราชสำนักอีกด้วย

3. การที่กลุ่มพรานหมณรราชสำนักยังคงดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ได้ ก็เนื่องมาจาก การปรับตัวของกลุ่มต่อสังคมไทยนั่นเอง ซึ่งการปรับตัวดังกล่าวก็คือ การผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมพรานหมณรราชสำนักกับวัฒนธรรมไทย โดยที่ทั้งสองกลุ่มยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้ได้

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเกี่ยวกับ ชีวิต พิธีกรรมและการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มพรานหมณรราชสำนักในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกกลุ่มบุคคลที่จะทำการศึกษาคือ พรานหมณรราชสำนักที่ประจำอยู่เวทสถานสำหรับพระนคร (โบสถ์พรานหมณรราช) ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ยังคงธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้มากที่สุด และมีบทบาทสำคัญในราชสำนัก ตลอดจนยังเป็นผู้ที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามคติความเชื่อแบบพรานหมณรราชอย่างสม่ำเสมอจวบจนปัจจุบัน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่จะนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาและอธิบายในครั้งนี้ได้แก่

1. แนวคิดเรื่องการพึ่งพากันของกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม

แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่สังเคราะห์มาจาก แนวความคิดเรื่องการพึ่งพากันของกลุ่มชาติพันธุ์ของ คายส์ (C. F. Keyes) และบาร์ท (Frederick Barth) โดยที่ผู้ศึกษาจะขอใช้คำว่า “กลุ่มวัฒนธรรม” แทนคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ในการศึกษาเกี่ยวกับพรานหมณรราชสำนัก Keyes มองว่าการพึ่งพากันของกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมอาจพิจารณาแยกได้ 2 รูปแบบ คือ แบบที่กลุ่มชนต่างวัฒนธรรมที่ตั้งถิ่นฐานใกล้เคียงกัน พึ่งพาอาศัยกัน และแบบที่ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม ที่อยู่ในลักษณะชนกลุ่มใหญ่ และชนกลุ่มน้อย แต่สำหรับในการศึกษาครั้งนี้ จะพิจารณาในแบบของการพึ่งพากันของกลุ่มชนต่าง

วัฒนธรรมเพราะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม ไม่จำเป็นต้องวิเคราะห์จากแง่มุมของชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่เสมอไป

ชาลส์ เอฟ คายส์ (Charles F. Keyes) เสนอว่ากลุ่มชาติพันธุ์ (กลุ่มวัฒนธรรม) ที่ตั้งรกรากอยู่ในบริเวณเดียวกัน จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะที่พึ่งพากัน ในอดีตเนื่องจากความเจริญเกิดขึ้นในที่ราบลุ่มเป็นส่วนใหญ่ ในการศึกษาชาวเขาในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ต่าง ๆ มีลักษณะเป็นคู่ เช่น คนลัวะกับคนเมือง คนคะฉิ่นกับคนฉาน คนกะเหรี่ยงกับคนพม่า คนม้งกับคนจีน เป็นต้น ทั้งนี้เป็นเพราะเกิดการพึ่งพากันระหว่างชาวเขาซึ่งเจริญน้อยกว่ากับคนพื้นราบซึ่งเจริญกว่า และสามารถผลิตสิ่งของต่าง ๆ ที่ชาวเขาไม่สามารถผลิตได้

เฟรดเดอริค บาร์ท (Frederick Barth) เสนอว่ากลุ่มชาติพันธุ์ (กลุ่มวัฒนธรรม) ที่ตั้งรกรากในบริเวณเดียวกันจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะแบ่งอาณาเขตกัน (Ethnic Boundary) ในการศึกษาของชาวเขาและคนพื้นราบบริเวณลุ่มน้ำสินธุในประเทศปากีสถานพบว่า ชาวเขาเผ่ากูจาร์ (Gujar) คนเผ่าโกhistani (Kohistani) จะอาศัยอยู่บนเขาในระดับความสูง 5,000 - 15,000 ฟุต และคนพื้นราบเผ่าปาทาน (Pathan) จะเป็นผู้ที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้ามากที่สุด มีกองทัพ มีความเจริญทางวัฒนธรรมสูง มีชนบประเพณีที่ซับซ้อนและเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในลุ่มน้ำนั้นทั้งหมด พวกปาทานจะยอมให้กูจาร์อยู่บนเขา ตราบเท่าที่กลุ่มกูจาร์จะไม่รบกวนต่อเสถียรภาพของพวกปาทาน ทั้งสองกลุ่มนี้อยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีปัญหา เพราะพวกกูจาร์เลี้ยงสัตว์บนเขา และพวกปาทานเพาะปลูกอยู่บนพื้นราบ ส่วนกลุ่มโกhistani จะสามารถอยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่ที่มีความสูง 8,000 - 15,000 ฟุต โดยปกติแล้วกลุ่มโกhistani มีอาชีพเลี้ยงสัตว์ ในฤดูหนาวจะนำสัตว์มาเลี้ยงบนเขาในระดับความสูงไม่เกิน 8,000 ฟุต ตราบเท่าที่การแบ่งพื้นที่เป็นที่ยอมรับและตกลงกันได้ ไม่มีการล้ำเส้น คนทั้งสามกลุ่มนี้ก็จะสามารถอยู่ร่วมกันในลักษณะพึ่งพากันในลุ่มน้ำเดียวกันได้ เมื่อใดที่มีการล่งล้ำอาณาเขต เมื่อนั้นความขัดแย้งจะเกิดขึ้น ความขัดแย้งระหว่างพวกกูจาร์และโคhistani เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง เพราะคนสองกลุ่มนี้เลี้ยงสัตว์ทั้งสองกลุ่ม โอกาสที่จะแย่งทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์จึงมีอยู่เสมอ ส่วนพวกปาทานเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางการทหาร แข็งแกร่ง และสามารถรบชนะผู้มีอาวุธและกำลังทหารด้อยกว่าได้ พวกปาทานถือว่าเป็นพวกที่เจริญกว่า ตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ราบ และสามารถมีอิทธิพลเหนือชาวเขาเผ่ากูจาร์และเผ่าโคhistani ได้⁴

จากตัวอย่างทั้งสองข้างต้น เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่พอเข้ากันได้ และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติมาเป็นระยะยาว ซึ่งในกรณีของกลุ่มพราหมณ์ราชสำนักก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ จะมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชาวไทยในเชิงพึ่งพาอาศัยกัน ปรากฏจากปัญหาที่สืบเนื่องมาจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งไม่เหมือนกับกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มในสังคมไทย

⁴ อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) 2534, หน้า 166.

2. แนวคิดระบบรวม (System approach) การวิเคราะห์โครงสร้างการหน้าที่ และการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์

ความคิดพื้นฐานของทฤษฎีระบบรวม คือ ระบบประกอบด้วยส่วนย่อยต่าง ๆ นั้นประสานกัน และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะที่สมดุล โครงสร้างของส่วนประกอบย่อยของสังคมนั้นอาจมีรูปแบบอะไรก็ได้ แต่โครงสร้างและองค์ประกอบของสังคมนั้นจะมีลักษณะเฉพาะของสังคมนั้น ๆ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดส่วนหนึ่งขององค์ประกอบหรือโครงสร้าง จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่น ๆ ด้วย เพื่อคงไว้ซึ่งเสถียรภาพและความสมดุลของสังคม การวิเคราะห์สังคมนั้นในระบบรวมนี้เป็นการมองว่าสังคมนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด และองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ มีความสำคัญในอันดับรอง ฉะนั้นถ้าส่วนย่อยส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป ส่วนย่อยส่วนอื่นจะต้องเปลี่ยนตามไปเพื่อสร้างความสมดุลของระบบ

การมองสังคมนั้นในลักษณะที่เน้นโครงสร้างหน้าที่ยอมรับว่า โครงสร้างประกอบด้วยส่วนย่อยที่มีฐานะและคุณค่าต่างกัน โครงสร้างสังคมนั้นอาจเป็นชนชั้นซึ่งจะประกอบด้วยคนจนคนรวย หรือเจ้านายกับป่าวไพร่ นายทุนกับกรรมกร และในสังคมนั้นที่ประกอบด้วยชนชาติต่างกัน โครงสร้างสังคมนั้นก็จะประกอบด้วยกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆด้วย และนอกจากนี้ เนื่องจากการมองเชิงโครงสร้างหน้าที่มองว่าระบบรวมย่อมมีความสำคัญเหนือระบบย่อย การศึกษาเรื่องกลุ่มวัฒนธรรมย่อยและกลุ่มวัฒนธรรมใหญ่โดยทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ จึงเป็นการให้ความสำคัญต่อชนกลุ่มใหญ่เพื่อเน้นเสถียรภาพของสังคม แต่ถ้าในกรณีที่เกิดความเปลี่ยนแปลง หรือเกิดการขัดแย้งขององค์ประกอบย่อยในลักษณะรุนแรงจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าสังคมจะยังคงอยู่ ฉะนั้นจะต้องหาทางระงับความขัดแย้งหรือปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆ เสียให้เข้ากันได้

ในการศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ ถ้ามองจากทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่จะพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ย่อยถือว่าเป็นองค์ประกอบของโครงสร้างหรือระบบรวมของสังคม ในระยะแรก ๆ จึงมีการพยายามรวมกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ เพื่อสังคมส่วนรวมจะได้มีลักษณะร่วมกันและไม่เกิดความขัดแย้ง

การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์มีหลายรูปแบบ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จำเป็นจะต้องเปลี่ยน ทำให้เกิดการประเมินสถานการณ์และประเมินตัวเอง อาจเห็นได้จากการที่บุคคลสร้างเอกลักษณ์ใหม่ หรือการปรับความหมายของเอกลักษณ์เดิม ไม่ว่าจะในรูปแบบใดการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจะทำให้เกิดจุดสมดุลและทำให้เกิดเสถียรภาพได้พอสมควร ตัวอย่างของการปรับตัวคือ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์สองกลุ่ม หรือการบูรณาการทางวัฒนธรรม โดยแต่ละกลุ่มยังรักษาเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมของตนไว้ กรณีที่กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งอพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เดิมอยู่แล้ว กลุ่มใหม่อาจอพยพเข้ามาเป็นคณงานหรือลูกจ้าง เป็นชนชั้นล่าง

ของสังคมและค่อย ๆ เลื่อนฐานะทางสังคมโดยการเปลี่ยนอาชีพหรือเปลี่ยนฐานะทางเศรษฐกิจ จนในที่สุดก็เป็นที่ยอมรับ และถือว่าเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมได้⁵

ในการศึกษาเรื่องกลุ่มพราหมณ์ราชสำนัก เมื่อนำเอาแนวคิดเรื่องระบบรวม (system approach) การวิเคราะห์โครงสร้างการหน้าที่และการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์มาอธิบาย ทั้งนี้โดยใช้คำว่ากลุ่มวัฒนธรรมแทนคำว่ากลุ่มชาติพันธุ์ ก็สามารถจะอธิบายได้ว่า สังคมไทยนั้นเปรียบเสมือนเป็นระบบใหญ่ที่ประกอบด้วยระบบย่อยๆ คือกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆมากมายที่อาศัยอยู่ ซึ่งกลุ่มกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ เหล่านั้นก็ถูกรวมกลุ่มกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว และการที่กลุ่มพราหมณ์ราชสำนักเหล่านี้ยังคงอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ก็สืบเนื่องมาจากความสามารถในการปรับตัวของกลุ่มเพื่อให้เข้ากับสังคมไทยนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามพวกเขาก็ยังคงดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนไว้ได้

3. แนวคิดเรื่องการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation)

คำว่า “การผสมผสานทางวัฒนธรรม” (Acculturation) นั้น ใช้แพร่หลายในหมู่นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกา แต่ในประเทศอังกฤษนั้นใช้คำว่า “การติดต่อทางวัฒนธรรม” (culture contact) ซึ่งทั้ง 2 คำนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความไว้ และที่จะนำมาใช้ในการศึกษาคำนี้ มีดังต่อไปนี้

1. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2532 ใช้คำว่า “การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมหรือการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม” โดยได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เนื่องจากกลุ่มบุคคลที่ต่างวัฒนธรรมกัน มีการติดต่อโดยตรงต่อเนื่องกัน ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบอย่างวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่ม อย่างไรก็ตามแต่ละกลุ่มก็ยังคงดำรงวิถีชีวิตตามแบบอย่างวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของตนอยู่ ไม่ได้ถูกทำให้สมานกลืนกันเข้าไปในอีกกลุ่มหนึ่งทีเดียว

การสังสรรค์วัฒนธรรมมีกระบวนการ 2 ทาง คือ ในที่ขณะที่วัฒนธรรมจากกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดกระจายไปสู่กลุ่มอื่น ๆ มีคำศัพท์ว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (culture diffusion) ส่วนที่ขณะที่เป็นฝ่ายรับเอาก็มีคำศัพท์ว่า (culture borrowing)⁶

2. อุทัย นิรัญโต ให้คำนิยามคำว่า acculturation ว่า “การผสมผสานทางวัฒนธรรม” ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลต่าง ๆ ที่มีวัฒนธรรมต่างกัมีการติดต่อกัน และเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มทั้งสองกลุ่ม

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 167 - 169.

⁶ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.(กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์คลังวิทยา 2532),หน้า 121.

การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นภาวะการณ์หนึ่งของวัฒนธรรม ที่เกิดจากวัฒนธรรมต่าง สังกะยมกระทบกัน แล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะมี อากาการเป็นไปอย่างช้าหรือรวดเร็วเพียงใด อยู่ที่การผสมผสานของวัฒนธรรมทั้งสองว่าจะมีมากน้อย และมีความรุนแรงเพียงใด ลักษณะสำคัญของการผสมผสานทางวัฒนธรรมคือ การถ่ายทอดวัฒนธรรม ในระหว่างกลุ่มที่มีวัฒนธรรมต่างกัน และเป็นไปในรูปที่เรียกว่า กระบวนการสองทาง (two-way process) คือเมื่อกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดให้อีกกลุ่มหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันก็อาจจะรับวัฒนธรรมของกลุ่มที่ตนถ่ายทอด มากก็ได้⁷

3. โฮลท์ (Thomas Ford Hault) ได้ให้คำนิยามการผสมผสานทางวัฒนธรรมไว้ในหนังสือ Dictionary of Modern Society ว่า “การผสมผสานทางวัฒนธรรม คือกระบวนการต่าง ๆ และหรือ ผล ของกระบวนการเช่นว่านั้น ทำให้บุคคลและกลุ่มคนยอมรับวัฒนธรรมอื่น ซึ่งมีใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของ ตน โดยการติดต่อสังสรรค์ระหว่างกัน รวมทั้งกระบวนการย่อยที่เรียกว่า การยืมทางวัฒนธรรมและการ ดูกดลื่นทางวัฒนธรรม⁸

4. งามพิศ สัตย์สงวน ได้ให้ความหมาย Acculturation ไว้ว่า “การติดต่อทางวัฒนธรรม ซึ่งนัก มานุษยวิทยาชาวอเมริกันใช้คำว่า “Acculturation” ส่วนนักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษใช้คำว่า “cultural contact” นั้นหมายถึง

(1) ปรากฏการณ์ที่สองวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกันไปเรื่อย ๆ และมีผลทำให้แบบแผน วัฒนธรรมดั้งเดิมของวัฒนธรรมหนึ่ง หรือทั้งสองวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

(2) กระบวนการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ เช่น นักศึกษาไทยที่ไปเรียนต่อที่อเมริกา กำลัง อยู่ในกระบวนการของการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมอเมริกัน เมื่อเวลาผ่านไปแบบแผนพฤติกรรมบาง อย่างของคนไทย เช่น อาหาร เสื้อผ้า หรือแม้แต่ค่านิยม ความเชื่อต่าง ๆ อาจเปลี่ยนไปได้ ในเวลาเดียว กันนักศึกษาไทยจำนวนน้อยมาก ที่จะให้อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอเมริกันหรือคนอเมริกัน แต่ถ้าการติดต่อมีต่อไปเป็นเวลานาน อาจมีการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมบางอย่างของอเมริกันได้⁹

5. Robert Redfield, Ralph Linton และ Melville J. Herskovits (1936) ได้ให้คำจำกัดความคำว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมไว้ว่า “การผสมผสานวัฒนธรรมครอบคลุมถึงปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เป็น

⁷ จุฑัย นริญโชติ, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา - มานุษยวิทยา (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2526) หน้า 2.

⁸ หน้าเดียวกัน

⁹ งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยา.(กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2532) หน้า 47.

ผลเนื่องมาจากกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน มีการติดต่อกันโดยตรง เป็นระยะต่อเนื่องกัน อันเป็นผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหรือทั้งสองกลุ่ม¹⁰

นอกจากนี้ Meyer Fortes (1936) ได้กล่าวว่าการผสมผสานวัฒนธรรม (acculturation) หรือการติดต่อทางวัฒนธรรม (Culture contact) นี้ไม่เพียงเป็นการถ่ายทอดลักษณะเด่น ๆ จากวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่งเท่านั้น แต่ยังสามารถเป็นกระบวนการสังสรรค์ที่สืบทอดเนื่องกันไป ระหว่างกลุ่มที่มีวัฒนธรรมต่างกันอีกด้วย จากคำจำกัดความของ Fortes ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดแนวความคิดที่ว่า การผสมผสานวัฒนธรรม ควรจะได้รับการพิจารณาว่าเป็นกระบวนการ 2 ทาง (Two-way process) คือเมื่อกลุ่มหนึ่งถ่ายทอดวัฒนธรรมให้อีกกลุ่มหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันก็อาจจะรับวัฒนธรรมของกลุ่มที่ตนถ่ายทอดวัฒนธรรมให้มาด้วยก็ได้¹¹

ฉะนั้นเราจึงพบว่า แนวความคิดนี้เมื่อนำมาอธิบายในการศึกษาเรื่องกลุ่มพราหมณ์ราชสำนัก แล้วเราก็สามารถจะอธิบายได้ว่า การที่กลุ่มพราหมณ์ราชสำนักยังคงธำรงรักษาเอกลักษณ์ส่วนใหญ่ของตนไว้ได้นั้น มิได้เป็นผลมาจากการที่พวกเขาพยายามต่อต้านวัฒนธรรมใหญ่ คือวัฒนธรรมไทย หากแต่เป็นเพราะพวกเขาอมรับวัฒนธรรมบางส่วนของไทยที่พวกเขาติดต่อสัมพันธ์ด้วย ทำให้วัฒนธรรมของพวกเขาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย และเป็นผลให้กลุ่มพราหมณ์ราชสำนักมิได้ถูกมองว่าแปลกแยกจากสังคมไทยแต่อย่างใด

4. แนวความคิดเกี่ยวกับการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity)

ในการเลือกแนวคิดนี้มาใช้ในการศึกษาคำนี้ ผู้ศึกษาได้หยิบยืมเอาแนวความคิดเกี่ยวกับการธำรงชาติพันธุ์ (Ethnicity) ที่นักวิชาการทางด้านชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) ได้อธิบายไว้ มาปรับใช้ในการศึกษา และที่จะนำมาใช้ในการศึกษาคำนี้ มีดังนี้

The American Heritage Dictionary of English Language ก็ได้ให้ความหมายของการธำรงชาติพันธุ์ (Ethnicity) อย่างสั้นๆ ซึ่งพอจะแยกได้สองประเด็นคือ

1. สภาพการเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ และ
2. ความภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตน¹²

¹⁰ สุเทพ สุนทรภัสส, "ศาสนาในประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ : ศาสนากับพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง" วารสารรวมบทความทางประวัติศาสตร์ ฉบับที่ 4 (มกราคม 2525), ๖ : 1-35.

¹¹ เรื่องเดียวกัน

¹² จีวรรณ ประจวบเหมาะ, เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมศึกษา 4 หน่วยที่ 1 - 8 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช) 2525.

การศึกษาเกี่ยวกับการอ้างชาติพันธุ์ (ethnicity) นั้นได้มีการพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ F.Barth เขียนหนังสือเกี่ยวกับ Ethnic Group and Boundary ในปี ค.ศ.1969 ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic group) ว่าคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” นี้หมายถึงประเภทที่บุคคลใช้เลือกในการแสดงตนเองว่าเป็นใครและในความเห็นของ Barth การศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์ชาติพันธุ์หรือกระบวนการที่บุคคลในสังคมเลือกแสดงว่าตนเองเป็นใครและอยู่กลุ่มใดนับเป็นสิ่งสำคัญ เพราะว่าเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ให้ความหมายต่อการกระทำระหว่างบุคคล นอกจากนั้น Barth ยังกล่าวต่อไปอีกว่า “ลักษณะวัฒนธรรมของชาติพันธุ์อาจจะเปลี่ยนแปลงได้และอาจจะแสดงหลายลักษณะได้ในสังคมหนึ่งๆก็จริง แต่จะมีลักษณะหนึ่งที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการจำแนกกลุ่มของตนออกจากกลุ่มอื่น ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะถือว่าเป็นพรมแดนชาติพันธุ์” ดังนั้นเราควรศึกษาพรมแดนระหว่างชาติพันธุ์ (ethnic boundary) และการกระทำของบุคคลในสังคมที่จะดำรงพรมแดนมากกว่า ศึกษาลักษณะวัฒนธรรมของชาติพันธุ์

5.แนวคิดเรื่องพิธีกรรมกับการอ้างเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์

การศึกษาและวิเคราะห์พิธีกรรมที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสังคมมาก เพราะว่าบางพิธีทำให้เกิดความเป็นกลุ่มก้อนและรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน นอกจากนี้ในพิธีกรรมต่างๆ ยังมีความหมายที่แสดงออกมาเป็นสัญลักษณ์ซึ่ง E. Durkheim (1961) ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับสัญลักษณ์ว่า “ในพิธีกรรมทางด้านศาสนา สัญลักษณ์มีความหมายของความเป็นจริงที่ซ่อนอยู่ (hidden reality) ซึ่งทำให้เกิดกำลังทางด้านศีลธรรมของชุมชน” นอกจากนี้เขายังได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับกลุ่มว่า “พิธีกรรมเป็นพลังทำให้บุคคลมารวมกันเป็นกลุ่ม สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (solidarity) เพื่อทำให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้”¹³ และนักมานุษยวิทยาอีกท่านหนึ่งที่พยายามอธิบายความหมายสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมก็คือ Victor Turner (1974) ซึ่งได้อธิบายความหมายสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมของชาวเดมบู (Ndermbu) ในทวีปแอฟริกาว่า

ในพิธีกรรมนั้นพฤติกรรมได้ถูกกำหนดให้เป็นไปในทางทิศทางเดียวกัน พฤติกรรมบางอย่างได้แสดงให้เห็นความหมายซึ่งเป็นสัญลักษณ์ แต่พฤติกรรมบางอย่างก็ได้ซ่อนความหมายไว้ในส่วนลึกของโครงสร้าง และมีได้แสดงความหมายนั้นออกมาเลย ซึ่งพฤติกรรมที่ได้ซ่อนความหมายไว้นี้ ผู้กระทำก็ได้นึกถึงความหมายของการกระทำของตน แต่เป็นการทำไปโดยอัตโนมัติ¹⁴ ซึ่งพฤติกรรมเช่น

¹³ อรรถาธิ โอชิม่า, “ชีวิต พิธีกรรมและเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในประเทศไทย กรณีศึกษาในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 16.

¹⁴ Turner, Victor W. *The Forest of Symbols : Aspects of Ndermbu Ritual*. Ithaca and London : Cornell University Press, 1974.

นี้ Bourdieu (1977) เรียกว่า “practice” อันมีกำเนิดมาจาก “habitus” ที่นักมานุษยวิทยาชาวญี่ปุ่น นามว่า Tanabe ได้ให้ความหมายว่า “habitus” เป็นจารีตประเพณีที่สงบซึ่งบุคคลต่าง ๆ ยอมรับโดยไม่มีข้อโต้แย้ง และบุคคลต่าง ๆ ในกลุ่มที่มีประวัติและประสบการณ์ร่วมกันจะมี “habitus” ที่มีคุณภาพเดียวกันและสามารถเข้าใจกันได้ ในกลุ่มชาติพันธุ์จะมี “habitus” ที่สมาชิกในกลุ่มสามารถเข้าใจกันเกิดขึ้น และ “habitus” นั้นทำให้ “practice” ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของชาติพันธุ์เกิดขึ้น แต่สำหรับชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มี “habitus” ไม่เหมือนกับ “practice” เช่นนี้ เป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถจะเข้าใจได้ จึงสามารถที่จะทำให้เกิดความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมระหว่างชาติพันธุ์เกิดขึ้นได้ ในพิธีกรรมผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมทุกคนจะอยู่ในโลกที่มีความหมายเดียวกัน ซึ่งไม่ผูกพันกับเวลาและสถานที่ เพราะฉะนั้น “habitus” จึงยังคงสามารถดำรงอยู่ได้ในพื้นที่พิธีกรรม และ “habitus” ทำให้ “practice” เกิดขึ้น ดังนั้นพฤติกรรมในพิธีกรรมจึงถูกกำหนดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน¹⁵

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิต พิธีกรรมและการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพราหมณ์ราชสำนักในสังคมไทย : ศึกษากรณีเทวสถานโบสถ์พราหมณ์พระนคร ในครั้งนี้ มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ ได้กล่าวอ้างงานศึกษาของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ (2535) และเผ่าพงษ์ สมนิล (2534) ที่เกี่ยวข้องกับชาวอินเดียที่เข้ามาในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า ผู้ที่ได้นำอารยธรรมและวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาเผยแพร่ คือพ่อค้าที่เดินทางเข้ามาทั้งทางบกและทางน้ำ และบรรดาพราหมณ์ที่ได้รับเชิญเข้ามาในราชสำนัก มาทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 แห่งกรุงศรีอยุธยา และในราชสำนักก็มีพราหมณ์ที่ทำหน้าที่ในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ พราหมณ์โหราจารย์ทำหน้าที่หาฤกษ์ยาม พราหมณ์ปุโรหิตทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ และพราหมณ์พฤคศาสตร์ทำหน้าที่เกี่ยวกับช้างและการบัดเสนียดจัญไร สิ่งไม่ดีต่าง ๆ¹⁶

ในวารสารเมืองโบราณ (มกราคม-มีนาคม 2534) ได้นำเสนอภาพจิตรกรรมฝาผนังในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะพบภาพชาวอินเดียปรากฏอยู่ และที่พบมากที่สุดคือ ภาพของพราหมณ์ นุ่งผ้าขาว คล้องสายธูรา และไว้ผมมวย¹⁷

¹⁵ อรรถาโท โธริมา, *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 16.

¹⁶ วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินเดีย พ.ศ. 2493 - 2529*, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535) หน้า .

¹⁷ *วารสารเมืองโบราณ*, ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2534).

และจากหลักฐานในงานวรรณกรรมจาก วรรณกรรมต่างเรื่อง (2505) กล่าวถึงวรรณคดีสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ปรากฏเรื่องราวของชาวอินเดียที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยคือ เรื่อง “ระเด่นลันได” ของพระมหามนตรี (ทรัพย์) เป็นผู้แต่ง ในเรื่องนี้ได้กล่าวถึงชาวอินเดียนที่อาศัยอยู่ใกล้ โบสถ์พราหมณ์ในกรุงเทพมหานคร ประกอบอาชีพวนิพก คือสี่ซอชอทาน¹⁸

นอกจากนี้ในประชุมจารึกวัดพระเชตุพน ที่แต่งเป็นโคลงภาพจารึกไว้ตามผนังเจดียงสะกัศ ศาลารายรอบวัด ในโคลงภาพคนต่างภาษานี้จะมีภาพของคนชาติต่าง ๆ ทั้งสิงหล กระเหรี่ยง แอฟริกา อิตาลีเยน เป็นต้น และในภาพคนต่างภาษาเหล่านั้นก็มีการกล่าวถึงพราหมณ์ว่าเป็นผู้รู้พิธีกรรมต่าง ๆ มีความรู้เกี่ยวกับเวทย์มนต์คาถา นุ่งห่มด้วยผ้าขาว ใส่เสื้อครุย มีหน้าที่ทำพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ต่าง ๆ ดัง บทโคลงอธิบายภาพความว่า

ภาพพราหมณ์รามเคนัน

รามนครนฤชาติเชื้อ	รามรัฐ
สมศิวาคมเพียร	เพียบรู
ทวาทศพิธียช	ชูเวท กิติ
อาจผูกอาจแกกั	แก่งมนตร์ ฯ
นุ่งเชิงพันเสวตไว้	มวยผม
เจวียงสูตรสอดกุนทล	ก่องแก้ว
เสื้อครุยใส่เสงี่ยมสม	รับร่าง ซีพ้อ
เพื่อสะเดาะเคราะห์ร้าย	แผ้วผ่อนคลาย ¹⁹

ปรีชา นุ่นสุข เป็นนักวิชาการท่านหนึ่งที่ทำให้ความสนใจศึกษาในเรื่องของชีวิตและวัฒนธรรมของพราหมณ์ โดยเฉพาะพราหมณ์ในภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งปรากฏเป็นผลการศึกษา 2 เรื่องด้วยกัน คือ

ผลงานชิ้นแรก ได้กล่าวถึงพราหมณ์ไว้ในบทความชื่อศาสนาพราหมณ์กับภูมิปัญญาชาวบ้าน ภาคใต้ สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาและร่องรอยของชุมชนโบราณของพราหมณ์ในภาคใต้ได้ปรากฏอย่างชัดเจนมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 9 - 10 เป็นอย่างน้อย โดยอาศัยการค้นพบทั้งหลักฐานทางโบราณคดีคือ ประติมากรรมพระวิษณุศิวลาและหลักฐานทางเอกสารคือศิลาจารึกหุบเขาช่องคอยเป็นเครื่องยืนยัน ในราวพุทธศตวรรษที่ 11-14 ศาสนาพราหมณ์ทั้งลัทธิไศวนิกาย และไวษณพนิกาย ได้เจริญสูงสุดในภาคใต้ มีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีทั้ง โบราณวัตถุ และหลักฐานทางเอกสารเป็นจำนวนมากมีอยู่

¹⁸ วรรณกรรมต่างเรื่อง, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางเทียบ เพชรพลาญ, 2505. หน้า 11 .

¹⁹ ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน, 2517, หน้า 699 - 707 อ้างใน อินทิรา ชาฮีร์, อ้างแล้ว หน้า 707.

ในช่วงนี้ และได้มีการผสมผสานกันเป็นอย่างดี ระหว่างศาสนาพราหมณ์ทั้งสองนิกาย และพุทธศาสนา ซึ่งต่างก็เจริญควบคู่กันมาในภาคใต้โดยมิขาดสาย ถึงแม้ว่าในระยะหลังนี้ ศาสนาพราหมณ์จะถูกจำกัด พิธีกรรมหลายอย่างไป เพราะเหตุทางการเมืองและความเหมาะสมบางประการ ทำให้ดูเหมือนว่า ศาสนาพราหมณ์จะซบเซาไปมาก เพราะผู้สืบศาสนาจำต้องร่อยหรอลงไปทุกที แต่ศาสนานี้ก็ได้มอบภูมิปัญญาตลอดจนร่องรอยมรดกทางวัฒนธรรมไว้ในภาคใต้มากมาย ทั้งโบราณวัตถุ โบราณสถานและมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้คงจะเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์สำหรับชาวใต้สืบไป

ผลงานชิ้นที่สองคือเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมของศาสนาพราหมณ์ในสุราษฎร์ธานี เป็นการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของพราหมณ์ ก่อนที่หลักฐานทางด้านโบราณคดีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์จะปรากฏในบริเวณสุราษฎร์ธานี และผลการศึกษาก็พบว่า ก่อนที่ศาสนานี้จะหยั่งรากลงอย่างมั่นคงในราวพุทธศตวรรษที่ 9 นั้น ได้มีความเชื่อดั้งเดิมและวิถีชีวิตที่เป็นของตนเองอยู่แล้วเช่นกัน ดังปรากฏในหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในบริเวณนี้ แต่เมื่อชุมชนโบราณในบริเวณนี้ได้รับอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์เข้ามา ก็ผสมเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่กับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ด้วยกันอย่างกลมกลืน ทำให้พัฒนาการทางอารยธรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์เจริญรุ่งเรืองอย่างมากนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา ดังจะเห็นได้จากมรดกทางวัฒนธรรมของศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไปในคาบสมุทรไทย และชุมชนแห่งนี้ก็ได้รับอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์อย่างเลือกสรรเพื่อการพัฒนาทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเป็นอย่างดี จะเห็นได้จากการที่มีศิลปกรรมที่เป็นงานสร้างสรรค์ของตนเองโดยเฉพาะจำนวนมาก และมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และวัฒนธรรมที่รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ ก็หยั่งรากลึกและผสมกลมกลืนกับพุทธศาสนาซึ่งเจริญในสุราษฎร์ธานีเช่นกันกับความเชื่อดั้งเดิมที่เข้าด้วยกันได้เป็นอย่างดี²⁰

ปราณี กล่ำส้ม ได้เขียนบทความชื่อ “เสาชิงช้าหน้าโบสถ์พราหมณ์” เล่าถึงประวัติความเป็นมาของเสาชิงช้าที่สร้างขึ้นเมื่อสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2327 รัชสมัยรัชกาลที่ 1 เป็นสถานที่ที่ได้กำหนดให้เป็นจุดใจกลางของพระนคร แล้วยังมีการสร้างเทวสถานสำหรับพระนคร (โบสถ์พราหมณ์) ซึ่งเป็นเทวสถานที่สำคัญในศาสนาพราหมณ์ เป็นที่เคารพสักการะและเป็นสถานที่ที่มีการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญต่าง ๆ ทั้งพิธีอันเนื่องมาจากองค์พระมหากษัตริย์ ลงมาจนถึงชนชั้นสามัญ²¹

สอ สัจจวาที ได้กล่าวถึงพราหมณ์ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานครว่ามีอยู่ 3 พวก คือ พราหมณ์พิธี ซึ่งมีต้นสกุลมาจากเมืองรามนคร พวกพราหมณ์โหรดาจารย์มาจากพัทลุง พราหมณ์พวกนี้

²⁰ ปรีชา นุ่นสุช, “ร่องรอยของชุมชนโบราณของพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527) และ “มรดกทางวัฒนธรรมของศาสนาพราหมณ์ในสุราษฎร์ธานี” วารสารศรีวิชัย ปีที่ 11 (ธันวาคม 2530), : 48 - 84.

²¹ ปราณี กล่ำส้ม, “เสาชิงช้าหน้าโบสถ์พราหมณ์” เมืองโบราณ, 17, 1 (มกราคม-มีนาคม 2534), :

เป็นพรานหมณ์ผู้ประกอบการราชพิธีในเมืองไทยทั่ว ๆ ไป เช่น พิธีบรมราชาภิเษก พวกนี้นับถือพระอิศวรว่าเป็นใหญ่กว่าพระนารายณ์นับถือพระอิศวรคล้ายพระยะโฮวา หรืออะหล่า ที่ฝรั่งและแขกนับถือกัน พระนารายณ์นั้นเป็นพนักงานสำหรับคอยแต่จะอวดารลงมาเกิดในมนุษย์โลก หรืออวดารไปในเทวโลกเองคล้ายกับพระเยซู หรือพระมะหะหมัดนั้น ส่วนพรานหมณ์อีกพวกหนึ่งก็คือพรานหมณ์พฤตมิบาศ มาจากกรุงกัมพูชา ทำหน้าที่เกี่ยวข้องด้วยช้าง จะเห็นได้ว่ากลุ่มพรานหมณ์จะเข้ามามีบทบาทอย่างเห็นได้ชัดในราชสำนัก²²

ศีกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวถึงพรานหมณ์ในราชสำนักไว้ในหนังสือชื่อ “เรื่องของลัทธิและนิกาย” ว่า ในพระราชวังหรือในราชสำนักนั้น ต้องมีพรานหมณ์อยู่ประจำคอยปฏิบัติบูชาของค์พระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับที่พรานหมณ์ปฏิบัติบูชาพระเป็นเจ้าตามเทวสถานต่าง ๆ และศาสนาพรานหมณ์นั้นแยกออกเป็นสองนิกายด้วยกัน คือ นิกายศิวเวทนิกายหนึ่ง ถือว่าพระศิวะเป็นใหญ่กว่าเทพเจ้าทั้งปวง และวิชฌูเวทอีกนิกายหนึ่งถือว่า พระนารายณ์เป็นใหญ่กว่าเทพเจ้าทั้งปวง ในราชสำนักพระมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงได้รับสมมติให้เป็นทั้งพระอิศวรและพระนารายณ์ จึงต้องมีทั้งพรานหมณ์ศิวเวท และพรานหมณ์วิชฌูเวท พรานหมณ์ศิวเวทนั้นไทยเรียกว่า พรานหมณ์พิธี ส่วนพรานหมณ์วิชฌูเวทนั้นไทยเรียกว่า พรานหมณ์พฤตมิบาศ มีหน้าที่เกี่ยวกับพระคชกรรม คือเวทมนต์และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับช้างอยู่ในฐานะที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ใกล้ชิดของค์พระมหากษัตริย์ทั้งสองนิกายด้วย²³

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเกี่ยวกับพรานหมณ์ราชสำนักในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แนวทางการวิจัยของระเบียบวิธีทางมานุษยวิทยา (Anthropological Methods) ที่เน้นหนักที่การปฏิบัติการสำรวจภาคสนาม โดยจะศึกษาแบบองค์รวม (Holistic) ในด้านลักษณะสังคมและวัฒนธรรมของพรานหมณ์ราชสำนัก ทั้งนี้ข้อมูลของการศึกษาเรื่องนี้จะเป็นข้อมูลแบบ First-hand data คือเป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม (field work) และเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สอบถามบุคคลในวัฒนธรรมสังคมนั้นๆ โดยตรง และอาศัยวิธีการศึกษาประวัติชีวิตบุคคล (Life History) ทั้งนี้ผู้ที่ให้ข้อมูลจะคัดเลือกมาจากกลุ่มพรานหมณ์ประจำราชสำนัก อันเป็นการเจาะจงกลุ่มคนที่ศึกษา สำหรับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษครั้งนี้มี 2 วิธี คือ

²² สอ สัจจวาที, ความรู้เรื่องเมืองสยาม(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สาส์นสวรรค์, 2507), หน้า 293 - 294.

²³ ศีกฤทธิ์ ปราโมช, เรื่องของลัทธิและนิกาย(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามรัฐ, 2531), หน้า 111.

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบทุติยภูมิ (Secondary data)

เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Data) ทั้งเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง โดยแหล่งค้นคว้าได้แก่ สำนักวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอจดหมายเหตุแห่งชาติ (ภายในหอสมุดแห่งชาติท่าวาสุกรี) ห้องสมุดอาครมวัฒนธรรมไทย-ภารต ห้องสมุดหอเวทวิทยาคม เทวสถานพระนคร การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ ก็เนื่องจากยังไม่มีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างเป็นระบบมาก่อน ดังนั้นข้อมูลจำพวกเอกสารทางประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญ เพื่อทำให้เห็นภาพรวมแก่ผู้ศึกษาในเบื้องต้น

2. การศึกษาข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม (Field research)

โดยการที่ผู้ศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ เท่าที่โอกาสจะอำนวย โดยเฉพาะพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของพรหมณีสถาสำนัก คือพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย และทำการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มพรหมณีสถาสำนัก ตลอดจนใช้วิธีการศึกษาจากคำบอกเล่าเรื่องราว ความเป็นมาของตระกูลที่สืบเชื้อสายพรหมณีสถาสำนัก (Genealogical Approach) และการศึกษาจากชีวประวัติ (Life History) ของพรหมณีสถาสำนัก

2.1. ความสำคัญของการศึกษาประวัติชีวิต

ในการศึกษาเรื่องชีวิต พิธีกรรมและการดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพรหมณีสถาสำนักในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า การใช้เทคนิคและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อนำเสนอผลการศึกษาวิจัยในลักษณะของประวัติชีวิตบุคคล (Life History) ของพรหมณีสถาสำนักแต่ละท่านโดยละเอียด แต่เมื่อทำการศึกษาได้ระยะหนึ่งจึงพบว่า มีอุปสรรคหลายประการที่ไม่เอื้อต่อการเก็บประวัติชีวิตของพรหมณีสถาสำนักทุกท่านได้ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องเวลา สำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึกในแต่ละราย เหตุนี้เองผู้ศึกษาจึงได้เลือกทำการศึกษาประวัติชีวิตเฉพาะบางท่านเท่านั้น ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่ผู้ศึกษาทำการศึกษานั้น น่าจะทำให้ผู้ศึกษาสามารถที่จะรวบรวมและตีความหมายเรื่องราว เหตุการณ์ ประสบการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตบุคคล รวมทั้งทัศนคติ ความเชื่อ และความคิดเห็นของพรหมณีสถาสำนัก ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคมและบุคคลที่ศึกษาในขณะเดียวกันด้วย อันจะนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์และสมมติฐานที่ตั้งไว้แต่แรกได้

2.2. การคัดเลือกกรณีศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เริ่มต้นด้วยการเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาพรหมณีสถาสำนักที่กระทำกัน ณ เทวสถานโบสถ์พรหมณีสถา คือพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวายในช่วงปลายเดือนธันวาคม 2537 ในขั้นแรกนั้นผู้ศึกษาคาดหวังเพียงต้องการให้กลุ่มประชากรที่ศึกษา คือพรหมณีสถา

สำนักนั้นได้เห็น “การปรากฏตัว” ของผู้ศึกษาในครั้งแรก* รวมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์ของผู้ศึกษาให้ทราบด้วย โดยมีหนังสือขอความอนุเคราะห์จากภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปแสดงต่อหัวหน้าพรานมณี พระครูวามเทพมุนี)

การสัมภาษณ์ในขั้นแรก ผู้ถูกศึกษามักจะให้ผู้ศึกษาสัมภาษณ์ ณ เทวสถานโบสถ์พรานมณีเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจากความสะดวกของท่านเป็นหลัก เพราะจะเป็นสถานที่ที่ผู้ถูกศึกษามาประกอบพิธีกรรม หรือมาพบปะพูดคุยเรื่องการทำงานกับเพื่อนพรานมณีด้วยกัน และเมื่อท่านเหล่านั้นเสร็จธุระของท่านแล้ว จึงเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ แต่ก็มักจะเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ ทำให้ในระยะแรก ๆ ไม่อาจจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกได้ เหตุนี้เองผลลัพธ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ในช่วงแรก ๆ ก็คือ “รู้จักชื่อ และหน้าตา” ของพรานมณีแต่ละท่าน

ภายหลังจากการสัมภาษณ์ในขั้นแรกแล้ว ผู้ศึกษาได้พยายามสร้างสัมพันธ์กับผู้ถูกศึกษา โดยการแวะเวียนไปที่เทวสถานอยู่เนือง ๆ เนื่องจากมักจะมีพรานมณีราชสำนักผลัดเปลี่ยนกันมาดูแลเทวสถาน และใช้เป็นที่พบปะพูดคุยเรื่องการทำงาน นอกเหนือไปจากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในขั้นนี้ผู้ศึกษาก็ได้พยายามที่จะเข้าไปพูดคุยและขอสัมภาษณ์พรานมณีเหล่านั้น แต่ก็ยังไม่เป็นผลนักในช่วงแรก ทั้งนี้ผู้ศึกษาประเมินว่าส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากท่านเหล่านั้นยังไม่มีเวลาเพียงพอ และส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากยังไม่เห็นความสำคัญ ของการสัมภาษณ์และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของผู้ศึกษา ผู้ศึกษาได้ใช้เวลาในขั้นตอนนี้เป็นเวลารวม 4 เดือน เพียงเพื่อให้พรานมณีเหล่านั้นได้ “เห็นหน้า” และเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้ “พูดคุย” ด้วย และเมื่อได้มีโอกาสพูดคุยกับพรานมณีเหล่านั้นแล้ว ผู้ศึกษาก็ได้พยายามแจ้งความจำนงเพื่อขอสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลในลำดับต่อมา โดยกำหนดวันเวลา และสถานที่ล่วงหน้า ทั้งนี้ผู้ศึกษาก็ยังไม่อาจจะกำหนดกรณีศึกษาได้ จนกระทั่งวันสัมภาษณ์จะมาถึง และผู้ศึกษามีแนวโน้มที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาสัมภาษณ์เชิงลึกหรือไม่

2.3. การรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้

ในการเก็บรวบรวมประวัติชีวิตของพรานมณีราชสำนักในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์กรณีศึกษา เพื่อนร่วมงาน (หมายถึงพรานมณีราชสำนักด้วยกัน) สมาชิกในครอบครัว และบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง (เช่น ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรม ณ เทวสถานโบสถ์พรานมณี) จดบันทึก ขอดัดเสียงในเทปและนำมาถอดเทป ตลกดจนขอถ่ายภาพกรณีศึกษาและครอบครัว และในระหว่างการประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้ในบางครั้งผู้ศึกษาก็ขอให้กรณีศึกษาเขียนเล่าประวัติของตนเอง

---

* อันที่จริงผู้ศึกษาเคย “ปรากฏตัว” ให้พรานมณีราชสำนักได้เห็นครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อครั้งที่ผู้ศึกษาเรียนปริญญาตรี และได้รับมอบหมายจากอาจารย์ผู้สอนให้ทำรายงานเกี่ยวกับพรานมณีราชสำนัก จึงได้เข้าร่วมพิธีกรรม ณ เทวสถานโบสถ์พรานมณี เพื่อเก็บข้อมูลประกอบรายงาน เมื่อปี 2535

การเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปลายปี 2538 จนถึงเดือน กุมภาพันธ์ 2540 โดยผู้ศึกษาได้ไปเยี่ยมบ้านผู้ถูกศึกษาบางราย และนัดหมายสัมภาษณ์ในสถานที่ที่ผู้ถูกศึกษาเป็นผู้กำหนด ซึ่งมีอยู่ 2 แห่งคือ เทวสถานโบสถ์พราหมณ์และที่บ้านของผู้ถูกศึกษา บางครั้งก็ใช้โทรศัพท์ในการติดต่อเป็นครั้งคราว และแทบทุกครั้งจะไปสัมภาษณ์ผู้ศึกษามักจะชักชวนเพื่อนไปด้วย ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจากความต้องการที่จะลด “ความอึดอัดใจ” ของผู้ศึกษาและผู้ถูกศึกษาในระหว่างการสัมภาษณ์ เพราะผู้ศึกษาเป็นเพศหญิง ขณะที่ผู้ถูกศึกษาเป็นเพศชาย

2.4. การเสนอข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมด้วยวิธีต่างๆดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาได้พยายามนำมาจัดเป็นหมวดหมู่และนำเสนอด้วยการบรรยายข้อความ ซึ่งจำแนกเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

1. ประวัติส่วนตัว
2. ประวัติความเป็นมาของสายตระกูล
3. ชีวิตวัยเด็ก
4. การบวชพราหมณ์
5. สำนึกในการเป็นพราหมณ์ราชสำนัก

แต่อย่างไรก็ตามในกรณีศึกษาบางราย ไม่สามารถที่จะนำเสนอข้อมูลครบทุกประเด็นข้างต้นได้ ผู้ศึกษาก็จะขอนำเสนอเฉพาะข้อมูลที่สามารถเก็บรวบรวมมาได้เท่านั้น

ทั้งนี้การวิจัยสนาม (Field Research) นั้นกระทำได้ 3 ระยะคือ

1. การทำความเข้าใจเบื้องต้น พูดคุยและแนะนำตัวกับกลุ่มที่ศึกษา
2. การสัมภาษณ์เก็บประวัติชีวิต พิธีกรรม โลกทัศน์ต่างๆ รวมทั้งการสังเกตพิธีกรรมที่เกิดขึ้น
3. รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ตีความ และสรุปผลการศึกษา